

Veřejné finance: téma č. 12

Deficit a veřejný dluh

Deficit → krátkodobá fiskální nerovnováha:

- **krátkodobý během rozpočtového roku** - viz časový nesoulad mezi tokem příjmů a výdajů zejm. v běžné části rozpočtu
- **výsledek hospodaření v rozpočtovém roce:**
 - o aktivní
 - o pasivní
- **střednědobý a dlouhodobý (chronický)**

→ rozdílný dopad do veřejného rozpočtu

→ Plánovaný X neplánovaný

Deficit

- **v běžné části rozpočtu** - neměl by být, resp. výjimečně jako neplánovaný
- **v kapitálové části rozpočtu** → na financování investic → plánovaný → plánování zdrojů krytí deficitu → dluhopisy ... → diskuse o oprávněnosti

Deficit - faktory:

- **vnitřní** (endogenní)
- **vnější** (exogenní)

Základní vnitřní faktory:

- **expanzivní fiskální politika** → **aktivní deficit** (strukturální – záměrný, plánovaný) – důsledek vládních rozhodnutí; +
- **časové rozložení výdajového šoku; daňového zatížení**
- **vládní populismus** – viz zvyšování výdajů; snižování daní; vliv politického cyklu

Základní vnější faktory:

- **kolísání tempa hospodářského růstu** → **pasivní deficit** (cyklický - neplánovaný) – nezávislý na vládních záměrech; ovlivňován hospodářským cyklem
→ **hospodářský pokles**
→ **růst nezaměstnanosti** → růst objemu dávek v nezaměstnanosti; +
- **růst cen základních surovin** → **cenové šoky** → růst cen vstupů do veřejného sektoru
- **deprese ve světě** → **globalizace** → **lavinovité šíření**
- **vývoj úrokové míry** → **růst**
 - o nízká míra národohosp. úspor
- **úrok z veřejného dluhu**
- **mimořádné události** (důsledky válek, přírodních katastrof..)

Deficit – metodika GSF 2001 (Government Finance Statistics vyvinutá MMF v r. 1986) → za tzv. vládní sektor (užší pojetí oproti metodice ESA)

- **tokový pohled**

$D = PD + \text{úroky z veřejného dluhu}$

$PD = - (P - V)$

Kde:

P = „**hotovostní**“ **příjmy**, tzn. daňové a nedaňové mimo úvěrových příjmů,

V = „**hotovostní**“ **výdaje**, tzn. $C_g + I_g + Tr$

mimo splátek veřejného dluhu

→ **necharakterizuje:**

- **pohledávky, dluhové operace** → na krytí **D**
- **změnu fiskální pozice státu**
- **majetkovou pozici státu**
- **změnu pohledávek a závazků státu**

Eurostat - metodika založena na metodice národních účtů – **metodika ESA 2010** → za tzv. vládní sektor; aktuální princip

Vládní sektor – rozšířené pojetí dle metodiky ESA: ústřední vládní instituce (SR, státní fondy, Fond pojištění vkladů, státní P. O., státní O. S., zdravotní pojišťovny, veřejné výzkumné instituce, veřejné vysoké školy, finanční instituce (ČEB, a.s.; EGAP a.s.; ČMZRB a. s.), SŽDC; veřejnoprávní média ...

+ místní vládní instituce (ÚSC – jejich rozpočty a mimorozp. fondy, jejich P.O.; DSO; RRRS; školské právnické osoby; veřejné nemocnice (a.s., s. r. o., o. p s.)...

Keynes: cyklicky vyrovnaný rozpočet

X od 70. let chronický – chronicky deficitní rozpočet → růst veřejného dluhu

→ **rozpočtové příčiny**

→ země EU → **nutnost koordinované protidluhové politiky** → **Pakt stability a růstu**

- **cíl snižování deficitů SR, dosáhnout přebytkový SR**
- **nástroje: rozpočtová a fiskální politika, změna struktury V a změny v P**
- **koordinace stabilizační fiskální politiky a měnové politiky**
- **Maastrichtská kritéria – PD/HDP → 0,03** (tzn. max. 3 %)

Veřejný dluh → **dlouhodobá fiskální nerovnováha**

– **suma závazků státu, subjektů územní samosprávy a dalších subjektů veřejného sektoru vůči jiným subjektům**

- **vnitřní dluh**
- **vnější dluh**

Příčiny:

- **rozpočtové** → **kumulativní chronické deficit**
- **mimorozpočtové** → **přijetí závazku jiného subjektu apod.**

Vykazování:

- **hrubý dluh** → celk. objem závazků → vykazuje se **standardně**
- **čistý dluh** → **hrubý dluh minus pohledávky** → problém s inkasem pohledávek

Podle doby splatnosti:

- **krátkodobý** – splatnost do jednoho roku → krátkodobé státní pokladniční poukázky (tzv. treasury bills); krátkodobý úvěr; krátkodobé půjčky v rámci rozpočtové soustavy
- **střednědobý** – splatnost zpravidla do 10 let (v ČR do 5 let) → střednědobé státní dluhopisy (tzv. treasury notes), střednědobý úvěr
- **dlouhodobý** – splatnost zpravidla nad 10 let (v ČR nad 5 let) → dlouhodobé státní dluhopisy (tzv. treasury bonds); dlouhodobý úvěr, např. od EIB

Dluhopisy

- **obchodovatelné**
- **neobchodovatelné**
- **savings bonds**

Forma:

- **zaknihovaná**
- **listinná**

Oficiální dluh X skrytý dluh (potenciální) → záruky

Chronický deficit SR a dalších veřejných rozpočtů – hlavní rozpočtová příčina:

- růstu veřejného dluhu
- růstu VD/HDP

→ dluhová past

→ faktory:

- **míra zděděné dluhové zátěže (VD₀/HDP₀)**
- **velikost primárního deficitu (PD)**
- **míra monetizace dluhu – monetární báze dM/HDP**
- **poměr tempa růstu HDP (q) a tempa růstu úrokové míry (R)**

$$(R = (1+r) / (1+q))$$

$$\rightarrow VD_1 / HDP_1 = VD_0 / HDP_0 \times R_0 + PD / HDP_1 - (dM / HDP_1)$$

Umořování (splácení) dluhu → roční dluhová služba → úroky + splátka jistiny (viz anuita); **celková roční dluhová služba**

Problém: trvale vyšší tempo růstu úrokové míry (r) než tempo růstu HDP (q) → Dluhová past ! → v krajním případě se splácí úroky a nezbývá na jistinu, resp.:

Problém **rolování dluhu** → minulý - nesplacený dluh se splácí novým (viz doba splatnosti)

**Protidluhová politika – kordinace mezi zeměmi EU → Maastrichtská kritéria: VD/HDP
→ 0,6 (tzn. max. 60 %)**

Pakt stability a růstu → sankce za porušení

Evropský fond finanční stability

Evropský záchranný mechanismus → Evropský mechanismus finanční stability

→ Přebytkový rozpočet; vládní programy oddlužení

Hledisko udržitelnosti veřejného dluhu

Česká republika:

Deficit SR – postupný pokles:

2011: – 143 mld. Kč; 2012: – 101 mld. Kč; 2013: – 81 mld. Kč; 2014: – 78 mld. Kč; 2015: – 63 mld. Kč; 2016: + 62 mld. Kč;

Deficit obcí → postupně přebytek rozpočtů:

2011: - 1,2 mld. Kč; 2012: + 6 mld. Kč; 2013: + 17,5 mld. Kč; 2014: + 9,0 mld. Kč; 2015: + 21,8 mld. Kč; 2016: + 39,7 mld. Kč;

Deficit krajů → postupně přebytek rozpočtů:

2011: - 1,5 mld. Kč; 2012: - 4,2 mld. Kč; 2013: 0; 2014: + 2,6 mld. Kč; 2015: - 0,4 mld. Kč; 2016: + 12,7 mld. Kč;

Systém zdravotního pojištění → postupně přebytek:

2014: + 2,3 mld. Kč; 2015: + 0,6 mld. Kč; 2016: + 5,9 mld. Kč;

Vládní dluh ČR

r. 2016: 1755 mld. Kč, 37,2 % HDP; r. 2017: cca 36 %; z toho největší:

Státní dluh: → oficiální (vykazovaný)

2011: 1499 mld. Kč; 2012: 1668 mld. Kč; 2013: 1683 mld. Kč; 2014: 1664 mld. Kč; 2015: 1673 mld. Kč; 2016: 1613 mld. Kč;

r. 2016: → emise státních dluhopisů se záporným výnosem

→ krátkodobý dluh cca 14,3 %; → nahrazení emisí krátkodobých pokladničních poukázek střednědobými;

→ střednědobý dluh (do 5 let) cca 60,3 %

+ skrytý dluh → záruky státu (v ČR schvaluje Poslanecká sněmovna – např. za závazky ČD)

Státní dluhopisy:

- **obchodovatelné** cca 94,2 %
- **neobchodovatelné** – viz např. spořicí státní dluhopisy;

Dluh obcí:

2011: 82,4 mld. Kč; 2012: 90,0 mld. Kč; 2013: 92,2 mld. Kč; 2014: 88,9 mld. Kč; 2015: 86,9 mld. Kč; 2016: 71,9 mld. Kč (bez Prahy, Brna, Ostravy a Plzně činí zadluženost ostatních obcí celkem 38,6 mld. Kč.)

Dluh DSO: r. 2016: 2,5 mld. Kč

RRRS – bez dluhu

Dluh krajů:

2011: 22,3 mld. Kč; 2012: 24,5 mld. Kč; 2013: 26,8 mld. Kč; 2014: 27,6 mld. Kč; 2015: 26,4 mld. Kč; 2016: 21,3 mld. Kč

Náměty k zamyšlení:

- Jaké změny ve struktuře příjmů a výdajů SR ČR by bylo nutné provést, aby se mohlo přejít na koncepci cyklicky vyrovnaného rozpočtu.
- Zhodnotit faktory ovlivňující saldo rozpočtů v ČR.
- Zhodnotit vývoj hospodaření obcí a krajů v ČR.
- Měl by stát kontrolovat hospodaření obcí a krajů v ČR?